

MAGDALENA BEMKE-ŚWITILNIK
Główny Instytut Górnictwa w Katowicach

ANETA DRABEK
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Rady naukowe czasopism – czego możemy się o nich dowiedzieć z not redakcyjnych?

Streszczenie. W społeczności naukowców członkostwo w radzie naukowej czasopisma jest cenione, nawet jeżeli faktyczna rola rad naukowych w poszczególnych czasopismach nie jest przejrzysta. Informacja o radzie naukowej jest istotna dla potencjalnych autorów, twórców baz danych i jednostek finansujących czasopisma. Przyjęto, że (oprócz strony WWW) nota redakcyjna (ang. *editorial*) może być miejscem komunikowania informacji o radzie naukowej czasopisma. W celu zweryfikowania tego założenia posłużono się metodą narracyjnego przeglądu literatury, z elementami przeglądu systematycznego. Przeprowadzono dyskusję na temat not redakcyjnych – definicji, roli i autorstwa tych tekstów. W bazach Scopus i Web of Science Core Collection wyszukano noty redakcyjne, które następnie zostały przeanalizowane ze względu na prezentowaną w nich tematykę odnośnie do rad naukowych czasopism. Na podstawie wykonanej analizy stwierdzono duży potencjał not redakcyjnych w przedmiotowym zakresie. Noty redakcyjne były i są wykorzystywane przez redakcje do informowania o radach naukowych czasopism. Tematykę not opisano na przykładzie cyklu życia rady naukowej czasopisma. Przedstawiono także katalog kilkudziesięciu tematów w badanym zakresie. Katalog ten stanowi wartość dodaną niniejszej pracy i może być przydatny redakcjom i wydawcom czasopism w planowaniu rozwoju czasopisma.

Słowa kluczowe: rada naukowa, czasopismo naukowe, nota redakcyjna.

Wstęp

Rady naukowe czasopism to organy, które mogą pełnić wielorakie funkcje: od jedynie honorowej po aktywny udział w życiu czasopisma. Ze względu na tę różnorodność istotne są zarówno jasno określone kryteria

selekcji członków rad naukowych, jak i czytelna rola rad w procesie wydawniczym. Jednak w literaturze przedmiotu podkreśla się brak transparentności w tym zakresie¹. Niezależnie od funkcji, jaką pełni rada naukowa w danym periodyku, rola społeczna członka takiej rady jest oceniana wysoko. Naukowcy wykazują członkostwo w radach naukowych czasopism w swoich naukowych *résumé* umieszczonych na stronach internetowych lub w dokumentacjach przygotowanych na potrzeby awansu. Rady naukowe czasopism są przedmiotem oceny w czasie aplikacji o indeksację w bazach danych, a ponadto przedmiotem zainteresowania naukowców w zakresie ich umiędzynarodowienia, analizy bibliometrycznej dorobku publikacyjnego czy analizy gender. Jak podkreślają Nikolai A. Mazov, Vadim N. Gureyev i D.V. Metelkin, „ograniczony dostęp do informacji na temat składu rady naukowej lub brak naukowej widoczności jej członków może wpływać na decyzje autorów odnośnie do wyboru wydawcy”². Myśl ta koresponduje z badaniami Chi Kim Cheunga³, które pokazały, że bardziej szczegółowa informacja na temat poszczególnych członków rad naukowych ma wpływ na zainteresowanie potencjalnych autorów danym czasopismem. Stąd tak ważne jest nie tylko przedstawienie składu rady naukowej na stronach redakcyjnych w poszczególnych numerach periodyków, ale także ich prezentacja na stronie internetowej czasopisma. To za pośrednictwem m.in. strony internetowej redaktorzy i wydawcy komunikują się z otoczeniem czasopisma – czytelnikami, potencjalnymi autorami, recenzentami, twórcami baz danych i rankingów czasopism, a także jednostkami finansującymi czasopisma. Na podstawie dostępnych wyników badań można stwierdzić, że możliwość promocji członków rad naukowych na stronach internetowych polskich czasopism jest niedoceniana. Nasze wcześniejsze spostrzeżenia⁴, odnotowane na

¹ J.A. Teixeira da Silva, A. Al-Khatib, *How are Editors Selected, Recruited and Approved?*, „Science and Engineering Ethics” 2017, t. 23, z. 6, s. 1801–1804.

² N.A. Mazov, V.N. Gureyev, D.V. Metelkin, *Bibliometric Indicators of Scientific Journals and Editorial Board Members (Based on the Example of Russian Journals on Earth Sciences)*, „Scientific and Technical Information Processing” 2018, t. 45, z. 4, s. 271–281 (tłum. własne).

³ C.K. Cheung, *Audience matters: A study of how authors select educational journals*, „The Asia-Pacific Education Researcher” 2008, nr 2, s. 191–201.

⁴ A. Drabek, M. Bemke-Świtilnik, *Polskie czasopisma naukowe w świetle wybranych elementów oceny stosowanych w międzynarodowych bazach danych*, w: *Biblioteki uczelniane wobec środowiska akademickiego: nowe obszary działania. Materiały Jubileuszowej Konferencji Biblioteki Głównej AGH z okazji obchodów 100-lecia Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica, Kraków 12–13 września 2019 r.*, red. A. Podrazik, J. Stanek-Kapcia, M. Urbaniec, Kraków 2020, s. 107–132.

podstawie analizy stron internetowych 411 polskich czasopism, dotyczyły: 1) trudności z odnalezieniem informacji o radzie naukowej czasopisma; 2) niewielkiego zakresu prezentowanych danych, niejednokrotnie ograniczonego jedynie do imion i nazwisk; 3) nazewnictwa stwarzającego kłopoty w zorientowaniu się w strukturze organizacyjnej czasopisma. Podobnych obserwacji dokonaliśmy na mniejszej próbie – 73 polskich czasopism pedagogicznych⁵. Niewykorzystanie możliwości stron internetowych polskich periodyków nasunęło pytanie o inne formy promocji rad naukowych. Przestrzeń do upowszechniania informacji o radach naukowych mogą stanowić noty redakcyjne (ang. *editorial*), są one bowiem bezpośrednim łącznikiem w dialogu prowadzonym przez redaktorów i członków rad naukowych. Niegdyś noty redakcyjne były jedynym takim pośrednikiem. Współcześni redaktorzy i wydawcy komunikują się z otoczeniem przez strony WWW czasopism. Wykonaną przez Joan M. Morrię ponad trzy dekady temu analizę „intelektualnego terytorium” zajmowanego przez czasopisma, przygotowaną na podstawie not redakcyjnych, dziś można z powodzeniem przeprowadzić na podstawie zawartości stron internetowych⁶. O ile na stronach internetowych można zaprezentować całe spektrum informacji o czasopiśmie, o tyle w przypadku prezentacji rad naukowych w notach redakcyjnych można rozwinąć ich opis. Ponadto noty redakcyjne są integralną częścią czasopisma, co utrwala zaprezentowane w nich treści. Biorąc to pod uwagę, jako cel niniejszego artykułu autorki przyjęły określenie potencjału not redakcyjnych w zakresie prezentacji rad naukowych czasopism na podstawie zawartości czasopism indeksowanych w bazach Scopus i Web of Science Core Collection. Aby zrealizować ten cel, zostały sformułowane następujące pytania badawcze:

- 1) czy w bazach danych są indeksowane noty redakcyjne?
- 2) czy w notach redakcyjnych są przekazywane informacje o radach naukowych czasopism?
- 3) jakie treści dotyczące rad naukowych czasopism są zawarte w notach redakcyjnych?

Problem ten jest ciekawy i wart głębszej analizy, a jej wyniki nie tylko mają walor poznawczy, ale także mogą być przydatne redakcjom i wydawcom czasopism, angażującym ekspertów z rad naukowych do budowania marki i prestiżu danego periodyku. W pierwszej części została przedsta-

⁵ A. Drabek, M. Bemke-Świtilnik, *Międzynarodowe czy krajowe? Analiza bibliometryczna polskich czasopism pedagogicznych*, „Forum Pedagogiczne” 2021, nr 1, s. 25–49.

⁶ J.M. Morria, *Images of Community in Scientific Texts: A Grid/Group Approach to the Analysis of Journal Editorials*, „Sociological Inquiry” 1988, t. 58, z. 3, s. 240–260.

wiona dyskusja na temat not redakcyjnych, w kolejnej – procedura badawcza zastosowana w analizie. Dalej – analizy tematów poruszanych na łamach wybranych not redakcyjnych. Opis tematyki not redakcyjnych autorki ułożyły w ramach tzw. cyklu życia rady naukowej czasopisma, a narrację tę uzupełniły o katalog szczegółowych tematów not redakcyjnych. W podsumowaniu zostały przedstawione główne wnioski, wśród których na podkreślenie zasługuje aplikacyjny charakter niniejszej pracy; zostały także wskazane możliwe kierunki badań.

Noty redakcyjne

W języku polskim wybór terminów określających ten specyficzny gatunek wydawniczy⁷ jest stosunkowo duży: artykuł redakcyjny, artykuł wstępny, słowo wstępne, wstęp, edytorial, komentarz redakcyjny czy list redakcyjny. Omar Sabaj i Cristian González w badaniach not redakcyjnych opublikowanych w chilijskich czasopismach zauważyli, że nazewnictwo tego typu tekstów jest różnorodne, a stosowane nazwy są niejednoznaczne⁸. Na potrzeby niniejszego tekstu używany będzie termin *nota redakcyjna* lub *nota*.

Według *Słownika języka polskiego* nota redakcyjna to „krótki tekst wprowadzający czytelnika czasopisma w temat artykułu albo wyrażający stanowisko redakcji wobec treści artykułu”⁹.

W *Słowniku wydawcy* można odnaleźć dwie definicje:

[**Nota redakcyjna**] uwagi redakcji wprowadzające czytelnika w tematykę artykułu, numeru gazety (czasopisma) lub wyrażające stanowisko redakcji wobec jakiejś kwestii czy poglądu, bądź też mające charakter apelu¹⁰.

[**Słowo wstępne, prodrom**] informacja umieszczona przed tekstem głównym dzieła, pochodząca od autora, wydawcy, tłumacza lub znawcy tematu, traktująca o zagadnieniach z dziełem związanych, np. o jego układzie, zastosowanych

⁷ Określenie gatunku wydawniczego przejęliśmy z języka hiszpańskiego (*género editorial*) z pracy: O. Sabaj, C. González, *Seis propósitos comunicativos del discurso del editor de las revistas científicas*, „DELTA: Documentação de Estudos em Lingüística Teórica e Aplicada” 2013, t. 29, nr 1, s. 61.

⁸ Ibidem.

⁹ *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/nota-redakcyjna;2490946.html> [dostęp: 22.07.2021].

¹⁰ *Słownik wydawcy*, oprac. B. Kalisz, Warszawa 1997, s. 127.

oznaczeniach oraz innych, istotnych dla zrozumienia utworu, patrz przedmowa, wstęp¹¹.

Z przedstawionych definicji wyłania się obraz gatunku wydawniczego o różnorodnych funkcjach, który można utożsamiać z wieloma formami publikacji, takimi jak prasa, wydawnictwa książkowe czy czasopisma. Nota redakcyjna to gatunek z pogranicza eseju i felietonu, nazywany przez Françoise Salager-Mayer metatekstem¹². Z kolei Morria podkreśliła kilka ważnych cech not redakcyjnych odróżniających je od artykułów naukowych: społeczne zaangażowanie, mniej formalny ton i brak żargonu charakterystycznego dla danego obszaru badawczego¹³. Społeczny charakter not redakcyjnych wiąże się z ich retoryką, która oscyluje wokół opinii i sądów. Do charakteru not redakcyjnych nawiązują Jerome P. Kassirer i Marcia Angell¹⁴, podkreślając, że noty wręcz nie powinny prezentować obiektywnego stanowiska, które ograniczyłoby je do obszaru konwencjonalnej mądrości¹⁵. Inne podejście prezentuje Phil B. Fontanarosa, oczekując od autorów not redakcyjnych wyważonej dyskusji, która przyniesie czytelnikom większe korzyści¹⁶. Te przeciwstawne postawy implikują zróżnicowane oczekiwania wobec autorów not redakcyjnych, zależne od indywidualnej polityki danej redakcji czy wydawcy.

Badacze zajmujący się problematyką not redakcyjnych ograniczają się zazwyczaj do dwóch, trzech funkcji, które pełnią te teksty. Sabaj i González podzielili noty redakcyjne opublikowane w 72 chilijskich czasopismach według sześciu celów komunikacyjnych: 1) podziękowania, 2) opinie, 3) dyskusje o czasopiśmie, 4) wyrazy hołdu, 5) informacje o wydarzeniach, 6) prezentacja artykułów opublikowanych w danym numerze¹⁷. Ostatni cel komunikacyjny jest szczególnie ważny w obszarze nauk

¹¹ Ibidem, s. 182–183.

¹² F. Salager-Meyer, *Market-place, self-confidence and criticism in medical editorials*, „Revista Canaria de Estudios Ingleses” 2002, t. 44, s. 73.

¹³ J.M. Morria, op. cit.

¹⁴ J.P. Kassirer, M. Angell, *Controversial journal editorials*, „The New England Journal of Medicine” 1997, t. 337, z. 20, s. 1460.9

¹⁵ Określenia *konwencjonalna mądrość* użył John Kenneth Galbraith w dziele *The Affluent Society* z 1958 roku. Odniósł on konwencjonalną mądrość do przewidywalnych, powszechnie akceptowanych idei, które są przeszkodą w przyjmowaniu nowych pomysłów.

¹⁶ P.B. Fontanarosa, *Guidelines for Writing Effective Editorials*, „JAMA” 2014, t. 311, z. 21, s. 2180.

¹⁷ O. Sabaj, C. González, op. cit.

medycznych. Davide Simone Giannoni¹⁸ wskazał, że noty redakcyjne są najbardziej perswazyjnym gatunkiem w literaturze naukowej z dwóch powodów: ich autorami są autorytety w danym obszarze, ponadto często łączą one ocenę opublikowanych treści naukowych z wytycznymi dotyczącymi zastosowania ich w praktyce. W medycynie doradza się lekarzom i innym naukowcom czytanie not redakcyjnych w pierwszej kolejności, zanim podejmą się lektury zawartości czasopisma¹⁹.

Noty redakcyjne mogą być anonimowe lub z oznaczeniem autorstwa. W przypadku not anonimowych należy przyjąć, że przedstawiają one opinię wszystkich reprezentantów czasopisma (redaktorów naczelnych, rady naukowej, wydawcy). W przypadku not ze wskazaniem autora/autorów należy założyć, że prezentują one poglądy wybranych osób. Takie noty redakcyjne mogą być zgodne z poglądami wszystkich osób związanych z czasopismem, pod warunkiem umieszczenia stosownej adnotacji w tym zakresie. Autorzy not redakcyjnych mogą być związani z czasopismem lub nie. Chociaż w przypadku osób spoza czasopisma przyjętą formą komunikacji są listy do redaktora. Praktyki publikacyjne w tym zakresie mogą być indywidualne dla czasopisma i mogą zależeć od danej dyscypliny naukowej.

Krótki przegląd literatury na temat not redakcyjnych daje obraz tekstów, które promują autorów i ich artykuły opublikowane w czasopiśmie, stanowią wkład czasopisma w dyskurs naukowy, popularyzują badania naukowe, a także aktywizują redaktorów i członków rad naukowych, a tym samym zwiększają widoczność czasopisma. Pomijany przez badaczy, a nie mniej istotnym elementem opisu tego gatunku wydawniczego jest udział not redakcyjnych w kalkulacji Journal Impact Factor. Cytowania z not redakcyjnych są uwzględniane w liczniku wzoru na Journal Impact Factor, podczas gdy same noty nie są uwzględniane w mianowniku. Na niekonsekwencję tę zwracano uwagę już w latach 90. XX wieku²⁰. Publikowanie tego typu dokumentów może być formą manipulacji i sposobem na podwyższanie wartości Journal Impact Factor²¹.

¹⁸ D.S. Giannoni, *Popularizing features in English journal editorials*, „English for Specific Purposes” 2008, t. 27, z. 2, s. 213.

¹⁹ W.E. Scheckler, *A realistic journal reading plan: The cornerstone of continuing medical education*, „JAMA” 1982, t. 248, z. 16, s. 1987.

²⁰ H.F. Moed, T.N. Van Leeuwen, *Improving the accuracy of Institute for Scientific Information's journal impact factors*, „Journal of the American Society for Information Science” 1995, t. 46, z. 6, s. 461–467; A.K. Wróblewski, *Ostrożnie z tym współczynnikiem*, „Forum Akademickie” 1998, nr 7–8, s. 52–53.

²¹ M.E. Falagas, V.G. Alexiou, *The top-ten in journal impact factor manipulation*, „Archivum Immunologiae et Therapiae Experimentalis” 2008, t. 56, z. 4, s. 223–226.

W ramach niniejszego opracowania zostały wykorzystane noty redakcyjne opublikowane w czasopismach naukowych, noty, które realizowały różne cele komunikacyjne, ale zawsze oscylowały wokół rad naukowych.

Metoda

W celu uzyskania odpowiedzi na pytania sformułowane we wprowadzeniu zostały przejrane dane o tego typu publikacjach pobrane z baz Scopus i Web of Science Core Collection. Obie bazy indeksują obecnie w sumie ok. 30 tys. czasopism naukowych i rejestrują ich zawartość w całości (*cover to cover* – od okładki do okładki). Są to dwie największe interdyscyplinarne bazy międzynarodowe, rejestrujące literaturę z wszystkich obszarów geograficznych i językowych. Noty redakcyjne są integralną częścią czasopism, więc podlegają indeksowaniu, podobnie jak inne typy publikacji (np. listy czy komentarze). W związku z tym zostało przyjęte założenie, że informacje zebrane z tych źródeł pozwolą na pełny przegląd, który wskaże tematy poruszane w odniesieniu do rad naukowych czasopism.

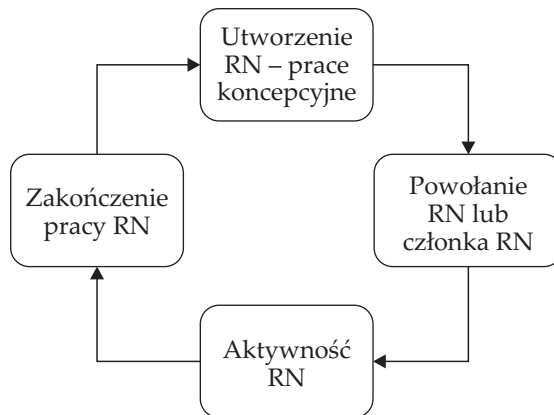
Wykorzystana została metoda narracyjnego (tradycyjnego) przeglądu literatury z elementem przeglądu systematycznego²². Metoda tradycyjnego przeglądu literatury posłużyła w części dotyczącej ogólnych rozważań na temat not redakcyjnych. Z metody systematycznego przeglądu literatury autorki zaczerpnęły sposób wyszukiwania literatury w bazach Scopus i Web of Science Core Collection, by przygotować zasadniczy materiał badawczy, czyli noty redakcyjne na temat rad naukowych danego czasopisma. Prosta kwerenda w tych bazach została utworzona celem wyszukania tekstów zawierających w tytułach określenie *editorial board*. Wyniki wyszukiwania nie zostały ograniczone pod względem lat publikacji, co pozwoliło uzyskać możliwie najbardziej rozległy obraz piśmiennictwa w przedmiotowym zakresie. Stąd zasięgiem chronologicznym wyszukany zbiór publikacji objął okres od 1872 do 2021 roku. Wyniki wyszukiwania nie były zawężone także typem publikacji. Pilotaż przeprowadzony na etapie wstępnym ujawnił, że w obu bazach część not redakcyjnych była oznaczona typem publikacji „article”. Zawężenie wyników wyszukiwania w bazach wyłącznie do typu „editorial” spowodowałoby utratę części informacji. Przeprowadzona w lipcu 2021 roku kwerenda

²² A. Orłowska, Z. Mazur, M. Łaguna, *Systematyczny przegląd literatury. Na czym polega i czym różni się od innych przeglądów?*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2017, t. 7, s. 350–363.

pozwoili na wyszukanie 5043 rekordów w bazie Scopus z lat 1872–2021 oraz 1777 prac w Web of Science Core Collection z lat 1941–2021. Z otrzymanego w ten sposób zbioru 6820 publikacji usunięto 755 prac zdublowanych. Kolejnym krokiem była selekcja tekstów, którą autorki przeprowadziły na podstawie tytułów publikacji. Odrzuciły wszystkie strony redakcyjne prezentujące skład rad naukowych, oryginalne artykuły prezentujące wyniki badań, których przedmiotem były rady naukowe czasopism. Pozostałe noty redakcyjne posłużyły jako materiał badawczy. Na podstawie tytułu, a czasem również abstraktu lub pełnego tekstu do not redakcyjnych autorki przypisały poruszaną w nich tematykę. Celem nie była charakterystyka ilościowa, ale raczej przygotowanie pełnego przeglądu, który wskaże podjęte zagadnienia dotyczące roli i aktywności rad naukowych. Opracowany przegląd może być pomocny w prowadzeniu periodyków, a także stanowić inspirację do lepszego wykorzystania potencjału ważnego organu, jakim są rady naukowe czasopism.

Rezultaty

Przegląd kilku tysięcy not redakcyjnych pozwolił na stworzenie katalogu ponad 50 tematów, które w różny sposób dotyczyły rad naukowych. Znalazły się w nich takie związane zarówno z prezentowaniem rad, jak i z opisem ich działalności. Poruszaną problematykę można przedstawić w postaci poszczególnych etapów cyklu życia rady naukowej: od prac związanych z przygotowaniem nowego (lub zmianą już istniejącego) czasopisma i koncepcją utworzenia nowej rady naukowej aż do zakończenia jej pracy.

Rys. 1. Cykl życia rady naukowej (RN) (opracowanie własne)

Utworzenie rady naukowej – prace koncepcyjne

Rada naukowa jest istotną częścią zespołu tworzącego czasopismo, stąd powołanie nowego periodyku, zmiana specjalności, języka publikacji czy orientacji (na krajową lub międzynarodową) wiążą się najpierw z przygotowaniem koncepcji składu i roli rady, w tym kryteriów doboru członków rady naukowej. Bierze się pod uwagę nie tylko specjalizację danego periodyku, ale też spodziewany zasięg oddziaływania czy obszar językowy, a także możliwości zaproszenia do rady naukowej konkretnych osób. Poruszana w notach redakcyjnych tematyka dotyczy właśnie tych zagadnień, a wśród nich znajdują się przede wszystkim kwestie selekcji nowych członków czy nadania radzie odpowiedniego kształtu (np. zwiększenie liczby ekspertów zagranicznych).

Utworzenie rady naukowej lub powołanie jej nowego członka

Etap ten dotyczy przede wszystkim powołania w pełni nowej rady naukowej, co może mieć związek nie tylko z założeniem nowego czasopisma, ale także z całkowitą zmianą tematyki, zmianą wydawcy czy też przyjęciem nowej polityki (np. przeobrażeniem czasopisma z regionalnego w międzynarodowe). Wówczas noty redakcyjne stają się forum, na którym dokonuje się prezentacji nowej rady naukowej. Szczególnym przypadkiem nowej rady jest gościnna rada naukowa utworzona na potrzeby przygotowania np. numeru tematycznego lub materiałów będących pokłosiem konferencji naukowej. Ponieważ skład rady zmienia się, noty redakcyjne często są wykorzystywane do prezentacji nowej osoby, która właśnie dołączyła do dotychczasowego grona. Może to być krótkie przywitanie albo też obszernie przedstawienie biografii naukowej.

Aktywność rady naukowej

Wiele redakcji nie poprzestaje na umieszczeniu na stronie redakcyjnej czy stronie internetowej jedynie wykazu osób, które tworzą radę naukową. W notach redakcyjnych chętnie przypomina się o członkach rady, prezentuje ich sylwetki, chwali się ich osiągnięciami, gratuluje sukcesu. Ciekawym sposobem jest przygotowanie wywiadu z daną osobą. W notach redakcyjnych są zamieszczane szczegółowe informacje biograficzne, jak również omówienie dorobku naukowego i organizacyjnego danej osoby. Dobrą okazją do takiej publikacji jest jubileusz lub np. otrzymanie prestiżowej nagrody czy odznaczenia.

Rada naukowa może brać aktywny udział w kształtowaniu polityki czasopisma przez: wytyczanie kierunków rozwoju, dyskusję na temat

przyszłości, opracowanie rekomendacji i sugestii dla potencjalnych autorów, wyrażenie opinii na aktualne tematy naukowe, dzielenie się swoimi doświadczeniami, publikację tekstów z okazji jubileuszu czasopisma i wiele innych. Radę naukową powinni tworzyć specjaliści z danej dyscypliny, stąd pojawiają się także teksty merytoryczne w postaci listów, komentarzy lub specjalnie opracowanych informacji. Rada naukowa przygotowuje wyróżnienia dla autorów czy wykazy polecanych książek. Jedno z analizowanych czasopism ma stałą rubrykę, w której członkowie rady wypowiadają się na różne tematy związane ze specjalnością tego periodyku, włączając się w ten sposób w dyskurs naukowo-akademicki. Działalność rady naukowej jest podsumowywana w postaci raportów, omówień wykonanych prac lub cyklicznych sprawozdań, które także są publikowane w notach. Rady naukowe przygotowują też plany działania, formułując problematykę, którą będą się zajmować w najbliższym czasie.

Zagadnienia etyczne są ważną kwestią ściśle związaną z publikowaniem naukowym i tworzeniem czasopisma, więc i tej tematyki nie mogło zabraknąć w odniesieniu do rad naukowych. Ich członkowie – mając duże doświadczenie publikacyjne – wypowiadają się również w tym zakresie. Zwracają uwagę na transparentność praktyk redakcyjnych i unikanie konfliktu interesów. W jednym z czasopism redakcja zmuszona była do retrakcji artykułu po rezygnacji kilkunastu osób z rady naukowej, które zaprotestowały przeciwko opublikowaniu pracy, w której autorzy popełnili plagiat, wykorzystując algorytm i nie podając odpowiedniego przypisu²³.

Niektóre redakcje kultywują historię czasopisma, umieszczając na swoich stronach WWW honorową radę naukową składającą się z byłych członków. W notach redakcyjnych znaleźć można wspomnienia tych osób związane z ich pracą w radzie, np. z okazji jubileuszu czasopisma.

Zakończenie prac RN

Ostatni etap zaprezentowanego cyklu dotyczy zakończenia działalności całej rady lub odejścia poszczególnych jej członków. Czasem jest żegnana cała rada naukowa, z jednoczesnym przywitaniem nowej rady. Częściej pożegnania dotyczą pojedynczych osób, które przechodzą na emeryturę czy z innego powodu kończą swą działalność zawodową. W notach redakcyjnych znajdują się także wspomnienia, pożegnania i nekrologi osób, które zmarły. Pojawiają się również informacje o rezygnacji członków rady naukowej z innych powodów (np. politycznych).

²³ O. Dyer, *Journal retracts article for plagiarism after editorial board members resign in protest*, „BMJ” 2018, t. 360, z. 1386.

Tabela 1 przedstawia szczegółowy wykaz tematów przypisanych do analizowanych not redakcyjnych.

Tabela 1. Katalog tematów not redakcyjnych dotyczących prezentacji rady naukowej czasopisma (RN)

Etap	Tematyka
I. Utworzenie rady naukowej – prace koncepcyjne	kryteria wyboru członka RN nabór nowych członków RN poszerzenie grona RN apel o zwiększenie umiędzynarodowienia RN uzupełnienie rady o osoby z danego regionu / obszaru językowego gender (kobiety w RN)
II. Powołanie rady / Powołanie członka rady naukowej	prezentacja nowej RN utworzonej z różnych powodów: nowe wyzwanie, poszerzenie zakresu tematycznego czasopisma, zmiana polityki czasopisma; zmiana wydawcy, utworzenie nowego czasopisma gościnna RN przywitanie RN, autorów i czytelników w pierwszym numerze nowego czasopisma prezentacja sylwetek nowych członków / sylwetki nowego członka RN nowy przewodniczący RN
III. Aktywność / działania rady	<p>Informacje o członkach RN</p> biografie członków RN prezentacja dorobku naukowego RN nagrody dla członka RN jubileusz członka RN osiągnięcia członków RN odznaczenie medalem członka RN gratulacje dla członka RN wywiad z członkiem RN
	<p>Polityka czasopisma</p> rola RN doświadczenia redaktora z RN dyskusje na aktualne tematy komentarze RN (np. uwagi o wskaźniku Journal Impact Factor) informacja o działalności RN omówienie wyników prac RN plany RN roczne raporty RN rekomendacje RN dotyczące używania statystyk jubileusz czasopisma – uwagi RN uwagi o roli, celu i przyszłości RN sprawozdanie ze spotkania RN sugestie RN dla potencjalnych autorów przeprosiny i życzenia od RN

cd. tabeli 1

Etap	Tematyka
III. Aktywność / działania rady	<p>Zagadnienia etyczne etyka – ogólnie etyka – konflikt interesów etyka – kwestie finansowe protest przeciwko zwolnieniu członków RN protest przeciwko polityce naukowej czasopisma</p> <p>Teksty merytoryczne informacja (list, komentarz) od RN lub przewodniczącego RN uwagi RN (okazjonalne lub cykliczne, np. stała rubryka i podejmowane różne tematy z zakresu specjalności czasopisma) wyróżnienie autorów przez RN rekomendacje książek przez RN</p> <p>Prezentacja w nawiązaniu do historii czasopisma historia RN wspomnienie o członku RN wspomnienie o pierwszych członkach RN prezentacja RN – jubileusz czasopisma honorowa RN</p>
IV. Zakończenie pracy rady lub poszczególnych osób	pożegnanie RN pożegnanie członka RN (emerytura, wspomnienie) rezygnacja z członkostwa w RN rozwiązanie RN (np. powody polityczne)

Podsumowanie

Noty redakcyjne są kojarzone przede wszystkim z prezentacją zawartości danego numeru czasopisma lub wybranego artykułu. Wykonana analiza pozwala przyjąć możliwość wykorzystania potencjału not redakcyjnych w zakresie promowania rad naukowych czasopism. Zgodnie z oczekiwaniami autorek artykułu potencjał ten okazał się duży. Pomimo ograniczenia materiału badawczego do wąskiej problematyki not redakcyjnych na temat rad naukowych czasopism ich przegląd pokazał duże bogactwo informacji, które redakcja i wydawca mogą komunikować otoczeniu w przedmiotowym zakresie. Na podstawie materiału badawczego został przygotowany wykaz kilkadziesiąt tematów, które ujęto w tzw. cyklu życia rady naukowej czasopisma. Cykl ten obejmuje utworzenie rady naukowej lub wyznaczenie danej osoby na jej członka, bieżącą działalność rady, a następnie zakończenie pracy. Cykl ten może być niejako wydłużony przez kultywowanie historii czasopisma i wspomnienia

o poszczególnych osobach współpracujących w przeszłości z periodykiem. Ze względu na przygotowany katalog tematów poruszanych w notach redakcyjnych przeprowadzone badanie ma również charakter aplikacyjny. Redakcje i wydawcy czasopism mogą uzupełnić strategie rozwoju rad naukowych swoich czasopism o ich promocję nie tylko na stronach WWW, ale także w notach redakcyjnych. Komunikowanie informacji o radach naukowych może zwiększać nie tylko zakres współpracy rady z czasopiśmem, ale także widoczność samego periodyku.

Rozważania na podstawie przeglądu literatury na temat samych not redakcyjnych pokazały różnorodność funkcji tego gatunku wydawniczego, które mogą implikować kolejne kierunki badań. Szczególnie że na gruncie polskim takie badania nie były podejmowane. W przyszłych analizach not redakcyjnych należy zwrócić uwagę na niejednorodność w oznaczeniach tego typu publikacji. W przypadku dokonanego przeglądu ograniczenie w bazach Scopus i Web of Science Core Collection wyników wyszukiwania wyłącznie do typu publikacji „editorial” wpłynęłoby na znaczne zmniejszenie liczby tekstów spełniających warunki noty redakcyjnej. Uzyskane wnioski pokrywają się z obserwacjami Sabaja i González²⁴, którzy badając cele komunikacyjne not redakcyjnych, podkreślili różnorodność nazewnictwa stosowanego dla not redakcyjnych. Kolejnym możliwym kierunkiem mogą być badania empiryczne obejmujące zawartość polskich czasopism celem sprawdzenia, czy redakcje wykorzystują noty redakcyjne do komunikowania informacji o radach naukowych.

Bibliografia

- Cheung C.K., *Audience matters: a study of how authors select educational journals*, „The Asia-Pacific Education Researcher” 2008, nr 2, s. 191–201.
- Drabek A., Bemke-Świtilnik M., *Międzynarodowe czy krajowe? Analiza bibliometryczna polskich czasopism pedagogicznych*, „Forum Pedagogiczne” 2021, nr 1, s. 29–49. DOI: <https://doi.org/10.21697/fp.2021.1.03>.
- Drabek A., Bemke-Świtilnik M., *Polskie czasopisma naukowe w świetle wybranych elementów oceny stosowanych w międzynarodowych bazach danych*, w: *Biblioteki uczelniane wobec środowiska akademickiego: nowe obszary działania. Materiały Jubileuszowej Konferencji Biblioteki Głównej AGH z okazji obchodów 100-lecia Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica, Kraków 12–13 września 2019 r.*, red. A. Podrazik, J. Stanek-Kapcia, M. Urbaniec, Kraków 2020, s. 107–132.

²⁴ O. Sabaj, C. González, op. cit.

- Dyer O., *Journal retracts article for plagiarism after editorial board members resign in protest*, „BMJ” 2018, t. 360, z. 1386. DOI: 10.1136/bmj.k1386.
- Falagas M.E., Alexiou V.G., *The top-ten in journal impact factor manipulation*, „Archivum Immunologiae et Therapiae Experimentalis” 2008, t. 56, z. 4, s. 223–226.
- Fontanarosa P.B., *Guidelines for Writing Effective Editorials*, „JAMA” 2014, t. 311, z. 21, s. 2179–2180. DOI: 10.1001/jama.2014.6535.
- Giannoni D.S., *Medical writing at the periphery: The case of Italian journal editorials*, „Journal of English for Academic Purposes” 2008, t. 7, z. 2, s. 97–107.
- Giannoni D.S., *Popularizing features in English journal editorials*, „English for Specific Purposes” 2008, t. 27, z. 2, s. 213. DOI: 10.1016/j.esp.2006.12.001.
- Kassirer J.P., Angell M., *Controversial journal editorials*, „The New England Journal of Medicine” 1997, t. 337, z. 20, s. 1460–1461.
- Mazov N.A., Gureyev V.N., Metelkin D.V., *Bibliometric Indicators of Scientific Journals and Editorial Board Members (Based on the Example of Russian Journals on Earth Sciences)*, „Scientific and Technical Information Processing” 2018, t. 45, z. 4, s. 271–281. DOI: 10.3103/S0147688218040123.
- Moed H.F., Van Leeuwen T.N., *Improving the accuracy of Institute for Scientific Information’s journal impact factors*, „Journal of the American Society for Information Science” 1995, t. 46, z. 6, s. 461–467. DOI: 10.1002/(sici)1097-4571(199507)46:6<461::aid-asi5>3.0.co;2-g.
- Morria J.M., *Images of Community in Scientific Texts: A Grid/Group Approach to the Analysis of Journal Editorials*, „Sociological Inquiry” 1988, t. 58, z. 3, s. 240–260. DOI: 10.1111/j.1475-682X.1988.tb01060.x.
- Orłowska A., Mazur Z., Łaguna M., *Systematyczny przegląd literatury. Na czym polega i czym różni się od innych przeglądów?*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2017, t. 7, s. 350–363.
- Sabaj O., González C., *Seis propósitos comunicativos del discurso del editor de las revistas científicas*, „DELTA: Documentação de Estudos em Lingüística Teórica e Aplicada” 2013, t. 29, nr 1, s. 59–78. DOI: 10.1590/S0102-44502013000100003.
- Salager-Meyer F., *Market-place, self-confidence and criticism in medical editorials*, „Revista Canaria de Estudios Ingleses” 2002, t. 44, s. 65–78.
- Scheckler W.E., *A realistic journal reading plan: The cornerstone of continuing medical education*, „JAMA” 1982, t. 248, z. 16, s. 1987–1988.
- Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/nota-redakcyjna;2490946.html> [dostęp: 22.07.2021].
- Słownik wydawcy*, oprac. B. Kalisz, Warszawa 1997.
- Teixeira da Silva J.A., Al-Khatib A., *How are Editors Selected, Recruited and Approved?*, „Science and Engineering Ethics” 2017, t. 23, z. 6, s. 1801–1804.
- Wróblewski A.K., *Ostrożnie z tym współczynnikiem*, „Forum Akademickie” 1998, nr 7–8, s. 52–53.

MAGDALENA BEMKE-ŚWITILNIK,
ANETA DRABEK

Editorial boards in journals – what can we learn about them in editorial commentaries?

Abstract. The journal's editorial board membership is valued in the research community, even if the actual role of such boards is not transparent. Information about the editorial board is important to potential authors, database creators, and funding agencies. It was assumed that an editorial (apart from the website) could be a tool for communicating information about the journal's editorial board. To verify this assumption, the method of the narrative literature review was used, with elements of a systematic review. A discussion about editorials is presented, namely the definition, role, and authorship of such texts. Information about editorials concerning editorial boards was extracted from the Scopus and Web of Science Core Collection databases; and then thematically analyzed. A great potential of editorials to promote editorial boards was found; editorials are used by editors to inform about the editorial boards of journals. The subject of the editorials is described on the example of the life cycle of the journal's editorial board. A catalog of several dozen topics in the studied area is presented. This catalog adds value to this work and could be of editors and publishers interest.

Keywords: editorial board, scientific journal, editorial.

Tekst wpłynął do Redakcji 23 lipca 2021 roku.

